

Н. Є. Каццишин,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

СТИЛЬ ТЕКСТІВ ДИПЛОМАТИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ ЯК ПОЄДНАННЯ СТИЛІВ

Стаття присвячена дослідженню стилю текстів англомовних дипломатичних документів. Особливу увагу зосереджено на аналізі особливостей стилю на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях. У статті зроблено спробу виявити спільні риси дипломатичного стилю з офіційно-діловим, епістолярним та художнім функціональними стилями.

Ключові слова: функціональний стиль, дипломатичні документи, дипломатична комунікація, дипломатична термінологія, неасимільовані запозичення, архаїзм, кліше.

Статья посвящена исследованию стиля текстов англоязычных дипломатических документов. Особое внимание уделено анализу особенностей стиля на лексическом, морфологическом и синтаксическом уровнях. В статье сделано попытку обнаружить общие черты дипломатического стиля с официально-деловым, эпистолярным и художественным функциональными стилями.

Ключевые слова: функциональный стиль, дипломатические документы, дипломатическая коммуникация, дипломатическая терминология, неассимилированное заимствование, архаизм, клише.

The paper is devoted to the research of the style of texts of English diplomatic documents. Particular attention is focused on the analysis of the characteristics of the style on lexical, morphological and syntactic levels. An attempt to identify common features of the diplomatic style and of the style of official documents, the belles-lettres and epistolary functional styles is made in this article.

Key words: functional style, diplomatic documents, diplomatic communication, diplomatic terminology, non-assimilated borrowing, archaism, cliché.

Вивчення стилю дипломатичних документів (ДД) допомагає виявити багато закономірностей, пов'язаних із характером ведення дипломатичної комунікації, комунікації на міжнародному рівні, значення якої невпинно зростає у сучасному світі. Мова дипломатії завжди відзначалась чіткими лінгвостилістичними особливостями, дослідження яких сприяє налагодженню діалогу між країнами.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні особливостей стилю дипломатичних текстів на лексичному, морфологічному і синтаксичному рівнях та у виявленні специфіки відношення стилю ДД до певних функціональних стилів (ФС).

У зв'язку з розвитком комунікативної лінгвістики і зацікавленості до проблеми тексту чимало науковців займається питанням стилю: Т. Дейк [7], Д. Крістал [6], Д. Деві [6], М. С. А. Алкаді [1], М. Н. Кожина [4] та багато ін., однак дослідження стилю текстів англомовних ДД є недостатнім.

Згідно з Т. ван Дейком, стиль залежить від типу дискурсу, або від точки зору мовця [7, с. 11-12]. У контексті дискурсної проблематики та дискурсного аналізу розглядаємо нестроге визначення поняття стилю і вважаємо, що стиль – це різновид, видозміна літературної мови; манера мовного вираження у різних сферах, умовах, формах спілкування; мистецтво слова [2, с. 602-603].

Англомовний дипломатичний дискурс – це особлива організація мовних засобів, відображення на рівні мовних одиниць інституту дипломатії та міжнародної комунікації. Факт широкого застосування англомовних ДД у сучасному світі зумовлює їхнє значне жанрове різноманіття: дипломатичне листування (офіційний та напівофіційний лист, вербальна нота, телеграма, меморандум, особиста нота, пам'ятна записка), ДД усної групи (заява, промова, тост), дипломатичні тексти з високим рівнем стандартизації (резолуції, декларації, пакти, договори). Тексти англомовних ДД поєднують в собі риси не лише офіційно-ділового (ОФД), але й деякі елементи епістолярного та художнього стилів. Очевидно, що співвідношення цих стилів у текстах ДД значною мірою залежить від жанру. Жанр документа є визначальним чинником для вибору стилю, який, своєю чергою, відображає різні моменти дипломатичної комунікації. Наприклад, дипломатичний лист використовує засоби епістолярного стилю в композиційному плані, проте йому також притаманні ОФД з огляду на лексичний склад. ОФД стиль виражено у меморандумах, звітах, резолюціях, а такий жанр, як лист, може бути офіційним та неофіційним і, відповідно, більшою або меншою мірою проявляти ознаки ОФД та епістолярного стилів. Епістолярний стиль характерний здебільшого для таких жанрів, як пам'ятна записка, телеграма, приватний лист офіційного та напівофіційного характеру.

Підтвердження наших міркувань стосовно поєднання стилів у ДД знаходимо у праці В. В. Калюжної, яка вважає, що документи міжнародних відносин не можна розглядати загалом, оскільки стилістичні засоби того чи іншого їх виду не однотипні, що і створює їхню специфіку. Як стверджує дослідниця, якщо розглядати стиль документів міжнародних відносин загалом, то в ньому можна виявити цікаві переплетення найрізноманітніших стилістичних засобів [3, с. 4]. Отже, розгляд текстів ДД лише у межах ОФД стилю для є недостатнім, тому, окрім ОФД стилю, звертаємо увагу і на деякі стилістичні особливості епістолярного та художнього ФС.

Стиль текстів ДД характеризують такі ознаки, як точність, стандартизованість, нейтральність, імперативність, логічність, об'єктивність, стереотипність, конкретність. Однак, не можемо заперечувати певну навмисну розмитість та двозначність мови, яку простежуємо у дипломатичній комунікації, а також деяку обмірковану невпевненість, про яку згадують дослідники, і яка, звичайно ж, впливає на процес добору лексики та термінології у ДД.

Вияткове значення навмисної двозначності (ambiguity) аналізує дослідник мови дипломатії Н. Скот, наголошуючи на подвійній природі термінів, які хоча й прагнуть точності, доволі часто характеризуються дво-значністю (duality) та нечіткістю (vagueness) [10, с. 154]. Терміни несуть найбільшу вагу у дипломатичній комунікації, хоча й становлять найбільшу складність для тлумачення. Ці та інші явища підкреслюють особливості стилю текстів ДД та вказують на його мозаїчну природу.

Така суперечливість стилю ДД покликана здійснити подальше лінгвостилістичне дослідження. Аналіз лінгвостилістичних особливостей англomовних ДД можна розглядати на кількох рівнях. **Лексичними** особливостями стилю дипломатичних текстів є такі:

1. Спеціальна дипломатична термінологія: *consul, autarky, ambassador, diplomatic bag*. Вживання незмінного переліку вузькоспеціальних термінів дипломатії бере участь у творенні консервативності стилю ДД.

2. Значна кількість термінів суміжних галузей, насамперед соціально-політичних (*community, piracy, terrorism, civil society, public trust*), економічних (*tax, credit default swaps, financial supervision*), військових термінів (*warfare, belligerency*).

3. Неасимільовані французькі та латинські запозичення (*bona fide, liberum arbitrum, pourparler, r clame*) апелюють до ритуальності та традиційності стилю англomовних дипломатичних текстів [8, с. 119].

4. У текстах ДД можна спостерігати вживання значної кількості архаїзмів (*hereby, hereafter, wherein, therewith, aforesaid, beg to inform, henceforth, peruse, forthwith, inquire*). Ці терміни є традицією англomовного ділового спілкування і характеризуються певним ступенем термінологізації, оскільки стандартизують мову дипломатії і забезпечують комунікативну точність. Ігнорування цих термінів означало б втрату етикету та усталених норм дипломатії. Традиційність текстів ДД значною мірою забезпечується саме наявністю застарілих слів та виразів.

5. Вживання кліше (*on behalf of, strictly confidential, Your excellency, terms and conditions, null and void, any and all*) сприяє досягненню авторитарності текстів ДД, особливо таких як тексти договорів та статутів.

6. Вживання експресивних засобів (*gigantic plans, thorny problems, sweeping actions, creeping annexation, to cushion the impact, the brink of war, rooftop protest, grey goods*), які загалом є нетиповими для ОФД стилю.

7. Неологізми, які найчастіше трапляються у мові дипломатії, зачисляють до групи термінів, яка пов'язана із тероризмом, актуальними екологічними, економічними проблемами та проблемами міжнародної політики: *to weaponize, to commodize, Biological piracy, gesture politics, homicide bombing, diversity fatigue, anti-Iraqi, oilitics*.

Як бачимо, лексичний рівень дослідження стилю дипломатичних текстів демонструє особливості, які виділяють цей стиль і відрізняють його від ОФД. Це, зокрема, наявність неологізмів, архаїзмів та експресивних засобів.

Серед **морфологічних** особливостей стилю текстів ДД вирізняємо передусім широке вживання іменників, що вказують на звання, посаду (*Career-Diplomat, Director-General, Vice-Consul*); абстрактних дієслів (*to express, to inform, to acknowledge, to refer*); конструкцій з прийменником «of» (*promotion of coordination, employment policy of the Member States, meeting of the Ministers for Foreign Affairs of the Committee of Nine Non-Aligned Countries*); складних слів та словосполучень (*non-interference, counterattack, postwar, customs union, assembly resolutions, government securities*). Відзначимо, що серед словосполучень кількісно переважають іменникові (*assembly resolutions, action plans, agreement procedure, customs offences*).

Щодо використання прикметників, то серед них переважають відносні, наприклад: *widespread, crucial, entire, international, acute, substantial, commercial, social, economic, temporary, territorial, general, necessary, payable, compulsory, national, agricultural, developing, fundamental*. Прислівники у ДД використовують для підсилення сказаного, категоричності, наприклад: *directly, primarily, equally, adversely, tremendously, fundamentally, dramatically, rapidly, sharply*. Щодо сполучників, то, як стверджує П. М. Тірса, *and* та *or* є досить частотними в ОФД стилі, адже тут їх вживають у п'ять разів частіше, ніж у текстах інших стилів [11, с. 61].

Доволі часто у мові дипломатії трапляються іменники, дієслова та прикметники з префіксом *re-* (*rebalance, restructure, refinance, rebuild, reform*). Таке явище продиктовано тим, що дипломатія постійно стоїть перед необхідністю подальшого покращення та поступу вперед і це відображається у семантиці термінології. Морфологічною ознакою стилю дипломатичних текстів слугує також і активне використання скорочень (*OPEC, NATO, MP*).

Здійснений нами аналіз морфологічного рівня дослідження лінгвостилістичних особливостей ДД дає змогу узагальнити, що на рівні морфології дипломатичний стиль можна розглядати у межах ОФД стилю.

На **синтаксичному** рівні головні ознаки ОФД стилю – стандартизованість, нейтральність та точність – проявляються у ДД у вживанні як коротких, карбованих речень, так і складних структур, пасивних конструкцій, гнучких формулювань, що відповідає вимогам дипломатичного етикету.

Існують різні погляди на те, які типи структур є найхарактернішими для дипломатичного стилю. Аналіз текстів ДД засвідчив, що у них послуговуються як простими, так і складними реченнями, і вибір синтаксичної конструкції залежить від жанру документа. Загалом для ДД характерні граматичні конструкції, що висувають на перше місце дію, а не суб'єкт цієї дії. Особливістю вживання синтаксичних конструкцій у текстах ДД є те, що вони трапляються лише у певному жанрі і зовсім нетипові для іншого. Для окремих жанрів, таких як нота протесту чи ультиматум, звичними є імперативні конструкції. Для угод характерні складні речення, а також прості, ускладнені однорідними членами. Для прикладу, дослідження дало змогу простежити часте використання інфінітивних конструкцій у жанрах договірної типу текстів, прикладом якого є жанр міжнародної угоди:

«It shall entail the right, subject to limitations justified on grounds of public policy, public security or public health:

- 1) to accept offers of employment actually made;
- 2) to move freely within the territory of Member States for this purpose;
- 3) to stay in a Member State for the purpose of employment in accordance with the provisions governing the employment of nationals of that State laid down by law, regulation or administrative action;
- 4) to remain in the territory of a Member State after having been employed in that State, subject to conditions which shall be embodied in implementing regulations to be drawn up by the Commission» [12, с. 13].

Паралельні конструкції дають змогу максимально чітко відокремити одну думку від іншої, надати кожній висловленій ідеї окремої ваги та уникнути будь-яких непорозумінь чи заплутаних тлумачень. Цей приклад яскраво демонструє реалізацію імперативності за допомогою інфінітива. Таку практику широко застосовують, адже за допомогою інфінітива зручно виражати пряму чи непряму імперативність, реалізовувати одну з найважливіших стильових рис мови дипломатії – приписовий характер мови.

Відзначимо ще деякі яскраві синтаксичні явища, які вирізняють дипломатичний стиль з-поміж інших. Зокрема, прості речення є непоодиноким явищем у ДД. Зауважимо, що будова простого речення у дипломатичних текстах часто доволі складна. Як відзначає М. С. А. Алкаді, речення ускладнено однорідними членами, звертаннями, вставними словами і конструкціями, прикметниковими і дієприкметниковими зворотами [1, с. 12]. Цікавими вважаємо незвичайні структури речень текстів ДД. Ця риса протиставляє дипломатичний стиль ОФД стилю і вказує на його близькість з епістолярним. Передусім це конструкції з незвичайним для дипломатичної мови порядком слів: *in Parliament assembled, Lords Spiritual and Temporal, Minister Plenipotentiary, Envoy Extraordinary and Plenipotentiary*.

Ще однією яскравою рисою стилю текстів ДД є паралельні конструкції разом із вузькоспеціальними термінами дипломатії в ініціальній позиції кожної частини конструкції:

«...*DETERMINED to lay the foundations of an ever closer union among the peoples of Europe,*

RESOLVED to ensure the economic and social progress of their countries by common action to eliminate the barriers which divide Europe,

AFFIRMING as the essential objective of their efforts the constant improvements of the living and working conditions of their peoples,

RECOGNIZING that the removal of existing obstacles calls for concerted action in order to guarantee steady expansion, balanced trade and fair competition,...

DESIRING to contribute, by means of a common commercial policy, to the progressive abolition of restrictions on international trade,

INTENDING to confirm the solidarity which binds Europe and the overseas countries and desiring to ensure the development of their prosperity, in accordance with the principles of the Charter of the United Nations,...» [12, с. 3]. Частотність таких паралельних конструкцій пояснюємо послідовністю викладу, або взаємопов'язаністю ідей, висловлених не лише у межах речення, але й у межах усього тексту.

Синтаксичні конструкції нерідко демонструють імперативність, інструктивність, спонування та зобов'язання, що найчастіше простежується у жанрах договірних, інформативних та авторитарних типів тексту [9, с. 56]. Як засвідчує діахронне зіставлення різних жанрів документів, такі особливі синтаксичні риси були завжди притаманні текстам ДД, передусім текстам дипломатичного листування. Відомий в історії лист короля Якова II Парламенту від 26 червня 1604 року:

«...*But having now, with time, more narrowly examined both the custom in the like cases, at the first parliaments of our predecessors here, as likewise, that the last term's payment of the old great Subsidy is not yet come, so as a double burden shall appear to be laid upon the people and yet our commodity never a hair the nearer; we have here upon concluded with ourself, to resort to our former determination and therefore it is our express will, that ye shall, in our name, signify to our said House of Commons, that we desire them, at this time, not to meddle any further with that question; assuring them in the word of a King, that we will be so far from taking it unkindly, their not offering it unto us at this first session of this our first part, as by the contrary we will only interpret it to proceed from the care they have, that our people should not have any occasion of distaste of us offered unto them at this time, for the reasons above-mentioned; assuring ourself, that the said house will in their own time, be careful to see our state supplied, by such means, as may be most convenient for our weal, and least hurtful to our subjects; wherein we remit ourselves to their discreet considerations, in the due time*» [5]. Цей документ займає усю сторінку, проте містить усього два речення, одне з яких процитовано. Воно ускладнено дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами, інфінітивними конструкціями, підрядними реченнями з різноманітними зв'язками, що дало змогу відобразити усю складність питання з максимальною точністю та однозначністю трактування.

Погоджуючись з М. Н. Кожиною, відзначимо, що речення на 500 – 600 слововживань в ОФД мові простежуються доволі часто. Трапляються речення і до 2 000 слів і більше [4, с. 176]. Однак не можна стверджувати, що лише складні речення дають змогу максимально реалізувати потенціал термінів ДД. З одного боку, стандартизація та високий ступінь інформативності текстів ДД обумовлюють використання різних складних речень з підрядними з'ясувальними, означальними, умовними реченнями та конструкціями мети. З іншого боку, знаходимо жанри, у яких прості речення переважають. Наприклад, у текстах вербальних нот для викладення суті справи використовують прості речення, ускладнені вставними конструкціями й однорідними членами, які зовсім не характерні для текстів листів. Те, що кожен жанр документа вирізняється своєрідністю синтактико-стилістичної організації, вказує на необхідність вивчення кожного типу документа окремо.

Отже, стиль текстів ДД є неоднорідним, а стилістичні засоби – різнотипними. На морфологічному рівні особливостями стилю дипломатичних текстів є широке вживання іменників, складних слів та словосполучень, абстрактних дієслів, особових та присвійних займенників, відносних прикметників, сполучників, тер-

мінологічних конструкцій з приєднаннями. Лексичний та синтаксичний рівні дають підставу стверджувати лише про часткову приналежність цього стилю до ОФД. Серед лексичних рис найбільш знаковими для ДД є вживання вузькоспеціалізованої термінології, неасимільованих запозичень, архаїзмів, кліше. Така лексико-стилістична риса, як експресивність, яку реалізовано завдяки вживанню неологізмів та експресивної лексики, у ДД слугує чинником, який розмежовує ОФД та дипломатичний стилі і апелює до художнього ФС. З іншого боку, вживання особливих синтаксичних конструкцій у ДД є рисою епістолярного стилю.

Ці та інші риси, проаналізовані у праці, свідчать про складність стилю мови дипломатії та дають підставу висловити припущення щодо існування особливого дипломатичного стилю, для якого характерне поєднання ФС і який має багато спільного з ОФД ФС, проте, як засвідчило дослідження, не збігається з ним цілком, передусім у використанні лексичного матеріалу та деяких особливостей синтаксису.

Література:

1. Алкаді М. С. А. Дипломатичний підстиль у структурі офіційно-ділового стилю мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / Манур Салех Абду Алкаді. – Дніпропетровськ, 1998. – 17 с.
2. Єрмоленко С. Я. Українська мова : Енциклопедія / С. Я. Єрмоленко. – К. : Укр. енциклопедія, 2000. – 752 с.
3. Калюжная В. В. Стиль англоязычных документов международных организаций / В. В. Калюжная. – К. : Наукова думка, 1982. – 120 с.
4. Кожина М. Н. Стилистика русского языка / М. Н. Кожина. – М. : Просвещение, 1977. – 222 с.
5. A Brief History of Diplomacy: Global Portal for Diplomats [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ediplomat.com/nd/history.htm>.
6. Crystal D. Investigating English Style / David Crystal, Derek Davy. – N. Y. : Longman, 1979. – 213 p.
7. Dijk T. A. van. The Study of Discourse / Teun A. van Dijk // Discourse as Structure and Process. – L. : Sage Publ., 1998 – Vol.1. – P. 1–34.
8. Kashchyshyn N. Rituality in Diplomacy. Terminological Embodiment / Kashchyshyn N. // Science and Education A New Dimension : Philology, I(2). – Budapest, 2013. – Issue : 11, Nov. 2013. – P. 116-120.
9. Kashchyshyn N. The Role of Terms in the Process of Diplomatic Discourse Formation / Nataliya Kashchyshyn, Tetiana Holovach // Linguistics Beyond and Within : International Linguistics Conference in Lublin (Lublin, 14-16 November, 2013). – Lublin, Poland : John Paul II Catholic University of Lublin, 2013. – P. 56
10. Scott N. Ambiguity Versus Precision: The Changing Role of Terminology in Conference Diplomacy / Norman Scott // Language and Diplomacy. – Malta : DiploProjects, 2001. – P. 153-162.
11. Tiersma P. M. Legal Language / Peter M. Tiersma. – Chicago : University of Chicago Press, 1999. – 314 p.
12. Treaty Establishing the European Community (Consolidated Version) // Rudden and Wyatt's EU Treaties and Legislation / [Ed. By Derick Wyatt]. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – P. 3-99.